

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

STULECIE POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

Jan KORDOS

Międzynarodowa współpraca Polskiego Towarzystwa Statystycznego

Współpraca Polskiego Towarzystwa Statystycznego (PTS) z zagranicą w latach 1912—2011 przybierała różne formy. W pierwszym okresie działalności PTS przejawiała się głównie aktywnością jego członków i uczestnictwem w spotkaniach międzynarodowych, gdzie przedstawiali wyniki prac badawczych. Następnie na zebraniach Towarzystwa przekazywali zdobytą wiedzę o ważniejszych dokonaniach w statystyce międzynarodowej z zakresu teorii i zastosowania praktycznego. Niektóre opracowania były później publikowane w polskich periodykach statystycznych. Dostępne dokumenty pozwalają na opisanie międzynarodowej działalności statystycznej profesorów: Jerzego Neymana, Jana Czekanowskiego, Jana Piekalkiewicza i dra Jana Wiśniewskiego. Poświęcimy im specjalną uwagę. Następnie omówię udział statystyków polskich w sesjach naukowych Międzynarodowego Instytutu Statystycznego (MIS), które odbyły się w Polsce w latach 1929 i 1975 i w europejskich kongresach Towarzystwa Ekonometrycznego w latach 1938 i 1966.

Ważną rolę we współpracy międzynarodowej PTS odgrywał periodyk opracowywany w języku angielskim „Statistics in Transition” („SIT”), a później „Statistics in Transition — new series”, w którym publikowano wiele artykułów prezentowanych na konferencjach międzynarodowych.

Zdaję sobie sprawę, że nie będzie to pełna informacja o współpracy międzynarodowej PTS, ale w niektórych przypadkach nie była ona udokumentowana. Dotyczy to szczególnie udziału członków Towarzystwa w międzynarodowych spotkaniach statystycznych, na których były omawiane ich własne osiągnięcia naukowe. Rady oddziałowe Towarzystwa prowadziły także współpracę międzynarodową. Odbывała się ona w ramach programu SCORUS (*Standing Committee and Urban Statistics*) lub innych organizacji międzynarodowych, które również mogły nie być udokumentowane.

Kongres Statystyki Polskiej z okazji jubileuszu 100-lecia PTS (kwiecień 2012) jest ukoronowaniem współpracy międzynarodowej. W Kongresie weźmie udział wielu statystyków, przedstawicieli zaproszonych krajów oraz statystycznych organizacji międzynarodowych.

UDZIAŁ CZŁONKÓW TOWARZYSTWA W MIĘDZYNARODOWYCH SPOTKANIACH STATYSTYCZNYCH

Członkowie PTS prezentowali wyniki swoich prac naukowych na międzynarodowych konferencjach statystycznych, takich jak MIS, Europejski Kongres Towarzystwa Ekonometrycznego czy Międzynarodowy Kongres Demografów oraz innych towarzystw lub organizacji wykorzystujących metody statystyczne w pracach badawczych. Ze względu na ograniczony charakter opracowania podam tylko kilka przykładów.

I tak, na jednym z pierwszych spotkań Towarzystwa J. Piekalkiewicz przedstawił sprawozdanie z XV sesji MIS, która odbyła się w 1923 r. w Brukseli¹. Była to pierwsza sesja, którą zorganizowano po przerwie spowodowanej wojną (XIV sesja odbyła się w Wiedniu w 1913 r.). W sesji tej uczestniczył prof. Józef Buzek. Podczas XVIII sesji MIS, w 1927 r. w Kairze, J. Buzek zaproponował następne spotkanie MIS w Warszawie, co zostało przyjęte.

W październiku 1935 r. prof. Stefan Szulc przedstawił na zebraniu Sekcji Statystyki wrażenia z Międzynarodowego Kongresu Demografów w Berlinie. W końcu 1936 r. prof. Z. Limanowski złożył sprawozdanie z XXIII sesji MIS w Atenach, a dr J. Wiśniewski omówił problemy poruszane na Zjeździe Towarzystwa Ekonometrycznego w Oxfordzie. Wielokrotnie też prof. Jerzy Neyman przedstawiał na zebraniach Towarzystwa wrażenia z konferencji międzynarodowych.

W latach 1960—1972 na spotkaniach Sekcji Statystyki Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (PTE) w Warszawie również i ja przedstawiałem kilkakrotnie wrażenia ze spotkań międzynarodowych. Brałem udział w międzynarodowym seminarium statystycznym w Wiedniu w październiku 1961 r., a w 1963 r. opublikowałem sprawozdanie na łamach „Przeglądu Statystycznego”². Takich przykładów można by podać wiele.

¹ „Ekonomista”, 1924, t. II.

² Kordos J. (1963), *Seminarium statystyczne w Wiedniu*, „Przegląd Statystyczny”, z. 2.

SESJA MIS W WARSZAWIE W 1929 R.

W sierpniu 1929 r. odbyła się w Warszawie XVIII sesja MIS. Prezesem Komitetu Organizacyjnego był J. Buzek. W zgromadzeniu wzięły udział 54 osoby z Polski. Warto też dodać, że MIS liczył wtedy 190 członków, a w sesji brało udział ogółem 170 osób.

Brak jest informacji o zaangażowaniu Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich (TEiSP) w pracach sesji, ale statystycy — członkowie Towarzystwa — brali czynny udział w przygotowaniach i uczestniczyli aktywnie w obradach. Sześciu Polaków wygłosiło następujące referaty³:

- E. Szturm de Sztrem: *Metoda statystyczna przy badaniach wskaźników rozwoju gospodarczego*;
- E. Lipiński: *Uwagi o metodach pracy Polskiego Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen*;
- S. Rzepkiewicz: *Spostrzeżenia o możliwości porównań statystyk kryminalnych w różnych państwach*;
- S. Szulc: *O tzw. standaryzacji, czyli poprawianiu współczynników*;
- J. Neyman: *Przyczynek do teorii wiarygodności hipotez statystycznych*;
- J. Piekalkiewicz: *Wydatki i dochody związków prawnopublicznych*.

Zwłaszcza wypowiedzi J. Neymana, J. Piekalkiewicza i S. Szulca wywołały ożywioną dyskusję.

ZJAZD MIĘDZYNARODOWEGO TOWARZYSTWA EKONOMETRYCZNEGO W KRAKOWIE W 1938 R.

Międzynarodowe Towarzystwo Ekonometryczne powstało w 1930 r., a jednym z jego założycieli był prof. Władysław Zawadzki⁴. Międzynarodowe konferencje tego Towarzystwa odbywały się w Europie oraz w Stanach Zjednoczonych. Występowali na nich Oskar Lange oraz Michał Kalecki. Na jednym ze spotkań naukowych w 1936 r. w Oxfordzie J. Neyman wygłosił referat nt. testów statystycznych.

W latach trzydziestych XX w. dała o sobie znać polityka związana z propagandą faszystowską. W marcu 1938 r. J. Neyman złożył protest do prof. R. Frischa, prezesa Towarzystwa Ekonometrycznego, na temat artykułu L. Amoroso, który zawierał dużo treści politycznych (J. Neyman to R. Frisch, 4th March 1938)⁵.

³ Romaniuk K. (1976), *Udział Polski w pracach Międzynarodowego Instytutu Statystycznego*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4.

⁴ Olav Bjerkholt, *Ragnar Frisch and the Econometric Society*, <http://www.sv.uio.no/econ/om/tall-og-fakta/nobelprisvinnere/ragnar-frisch/1998symp%5B1%5D.pdf>

⁵ Ob. cit. Olav Bjerkholt.

Od 18 do 21 września 1938 r. w Krakowie odbył się Zjazd Międzynarodowego Towarzystwa Ekonometrycznego, w którym wzięła udział część członków Rady PTS. Dr J. Wiśniewski wygłosił referat nt. wskaźników metrycznych i symptomatycznych, który następnie został przetłumaczony na język polski i opublikowany w „Przeglądzie Statystycznym”⁶ (*The Distinction between Metric and Asymptomatic Indices and its Bearing upon Production Indices*). Wywołał on dyskusję, w której udział brali wybitni statystycy: prof. A. Heydel, prof. A. L. Bowley, prof. F. Zweig oraz prof. W. Skrzywan. Zjazd ten nie miał jednak znaczącego odzewu w publikacjach międzynarodowych.

EUROPEJSKI KONGRES TOWARZYSTWA EKONOMETRYCZNEGO W WARSZAWIE W 1966 R.

We wrześniu 1966 r. odbyła się w Warszawie europejska konferencja, którą zorganizowały wspólnie dwie instytucje zajmujące się stosowaniem metod matematycznych w teorii i praktyce ekonomicznej — Towarzystwo Ekonometryczne oraz Instytut Nauk o Zarządzaniu (The Institute of Management Sciences). Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego był prof. Kazimierz Romaniuk, a do Komitetu Programowego wszedł prof. Wiesław Sadowski⁷, który był inicjatorem i współorganizatorem tego kongresu. Obrady toczyły się w gmachu SGPiS. Wzięło w nich udział 583 uczestników, przedstawiono 124 referaty na 32 sesjach roboczych oraz dwóch sesjach plenarnych.

W Polsce działała wówczas tylko Sekcja Statystyki przy PTE. Na zebraniach Sekcji niejednokrotnie omawiane były przygotowania do tego kongresu, a także dzielono się refleksjami po jego zakończeniu. Brałem udział w tych spotkaniach jako sekretarz Sekcji Statystyki.

SESJA MIĘDZYNARODOWEGO INSTYTUTU STATYSTYCZNEGO W WARSZAWIE W 1975 R.

XL sesja MIS odbyła się we wrześniu 1975 r. Zaproszenie do zorganizowania jej w Warszawie polscy statystycy przekazali na sesji MIS w Waszyngtonie w 1971 r.⁸ Krajowym Komitetem Programowym tej sesji kierował prof. Wiesław Sadowski, a w jego skład weszli m.in. profesorowie: Stanisław Borowski, Konstanty Czerniewski, Zbigniew Czerwiński, Antoni Fajferek, Zdzisław Hellwig, Wincenty Kawalec, Mirosław Krzysztofiak, Zbigniew Pawłowski, Kazimierz Romaniuk, Igor Timofiejuk, Władysław Welfe i Antoni Zieliński.

⁶ Wiśniewski J. (1938), *Wskaźniki metryczne a asymptotyczne ze szczególnym uwzględnieniem wskaźników produkcji*, „Przegląd Statystyczny”, nr 2.

⁷ Romaniuk K. (1967), *Kongres Ekonometryczny*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4.

⁸ Goetel D., Jabłońska M. (1975), *40 sesja Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Warszawie*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 12.

Komitetowi Organizacyjnemu przewodniczył prof. Stanisław Kuziński, prezes GUS, przy wydatnym udziale wiceprezesów Urzędu: Adama Machowskiego i Tadeusza Walczaka.

Polacy organizowali lub współorganizowali spotkania naukowe na następujące tematy:

- *Dane statystyczne dla modeli ekonometrycznych* (W. Sadowski, W. Welfe);
- *Teoria dyfuzji wielowymiarowej i jej zastosowanie* (K. Urbanik, K. Krickeberg z RFN);
- *Geometria stochastyczna* (K. Urbanik, K. Krickeberg z RFN);
- *Fizyka statystyczna* (K. Urbanik, M. Kac ze Stanów Zjednoczonych).
Zamówione referaty naukowe z Polski przedstawili:
- *Matematyczne modelowanie epidemii* (R. Bartoszyński);
- *Modele prognostyczne dla planowania gospodarki i jej miejsce w systemie informacji* (W. Maciejewski, W. Welfe);
- *Rola nowoczesnego systemu informacji w planowaniu i zarządzaniu* (T. Walczak);
- *Statystyka społeczno-demograficzna w systemie centralnego planowania społeczno-gospodarczego* (K. Zagórski).

Ponadto statystycy polscy zgłosili 15 referatów.

Niewątpliwie był to największy udział statystyków z Polski w konferencji międzynarodowej. Sesja ta była wielokrotnie omawiana na zebraniach Sekcji Statystyki PTE.

KONFERENCJE MIĘDZYNARODOWE W KRAJU Z UDZIAŁEM PTS

Po reaktywowaniu PTS w 1981 r., a szczególnie po przemianach ustrojowych w 1989 r., Rada Główna PTS (RG PTS) lub terenowe Rady Oddziałów PTS brały aktywny udział w organizowaniu lub sponsorowaniu międzynarodowych spotkań statystycznych w naszym kraju. Znaczną rolę odegrało tu Biuro Badań i Analiz Statystycznych (BBiAS) przy RG PTS.

RG PTS, po utworzeniu BBiAS, została wyposażona w nowoczesne komputery, urządzenia wizualne oraz różnorodne sprzęty biurowe. Nawiązano kontakty z Eurostatem w zakresie wspierania działalności statystycznej w krajach Europy Wschodniej i Środkowej. Zaproponowano zorganizowanie konferencji międzynarodowych w zakresie pomiaru ubóstwa oraz metod estymacji dla małych obszarów, niezwykle istotnych dla krajów przechodzących transformację systemową. GUS poparł te inicjatywy i przyłączył się do ich realizacji. Powstały komitety organizacyjne i programowe organizowanych konferencji. Do realizacji tych zamierzeń powstały przy BBiAS zespoły organizacyjne pod kierunkiem mgra W. W. Łagodzińskiego. Podstawowe finanse na ten cel zapewnił Eurostat i częściowo GUS. Pierwszą konferencję międzynarodową zorganizowano w 1991 r. Była to:

Poverty Measurement for Economies in Transition in Eastern European Countries, 7—9 X 1991, Central Statistical Office, Poland (Pomiar ubóstwa w okresie przemian gospodarczych w krajach Europy Wschodniej)

Program naukowy konferencji przygotowała Rada Programowa kierowana przez prof. dra hab. Leszka Zienkowskiego, w skład której weszli profesorowie: Lidia Beskid, Bruno Górecki, Jan Kordos, Adam Kurzynowski, Antoni Rajkiewicz, Wiesław Sadowski, Andrzej Tymowski, Michał Wiśniewski i Edmund Wnuk-Lipiński.

Komitetem organizacyjnym kierował Krzysztof Lutostański, wiceprezes GUS. Bezpośrednią organizacją konferencji zajął się zespół BBIAS.

W konferencji uczestniczyło 23 naukowców z 10 krajów oraz 15 badaczy z Polski. Wśród gości zagranicznych byli m.in.: Richard Platek (Kanada), Norman Glass i Steven Webb (W. Brytania), Hans Meliczek (FAO), Jon Evans i Mehrez Okba (Francja), Judit Salami (Węgry), Brian Nolan (Irlandia), Achille Lemmi (Włochy), Jack Silber (Izrael), Lidia Barreiros (Eurostat), Rober Flik, Klaas de Vos i B. M. S. van Praag (Holandia) oraz Daniel Weinberg (Stany Zjednoczone).

Sesjom przewodniczyli: L. Zienkowski, A. Kurzynowski, W. Sadowski, B. Górecki, Jan Kordos.

Referaty prezentowane na konferencji zostały opublikowane w specjalnym tomie GUS: *Poverty Measurement for Economies in Transition in Eastern European Countries* (wyd. Polish Statistical Association, Warsaw 1992). Kilka referatów przetłumaczono na język polski i opublikowano w „Wiadomościach Statystycznych” (począwszy od numeru 11 w 1991 r.).

Small Area Statistics and Survey Design, Central Statistical Office, Warsaw, 30 IX—3 X 1992 (Statystyka małych obszarów i planowanie badań)

Konferencja została zorganizowana przez GUS oraz International Association of Survey Statisticians (IASS) — jedno ze stowarzyszeń MIS oraz PTS. Sponsarami konferencji byli: GUS, Eurostat, Bank Światowy i PTS. W konferencji wzięło udział 38 ekspertów z 17 krajów oraz 25 osób z Polski. Uczestniczyli w niej wybitni specjaliści z zagranicy, m.in.: D. Cocchi (Włochy), D. Holt (W. Brytania), G. Kalton (Stany Zjednoczone), K. Krotki (Kanada), R. Platek (Kanada), J. N. K. Rao (Kanada), C. E. Särndal (Szwecja), B. D. Tikkiwal (Indie), M. Blanca (Francja), D. Elliot (W. Brytania), R. Griffin (Stany Zjednoczone), P. Falrosi (Włochy), Jos de Ree (Niderlandy), D. Marker (Stany Zjednoczone), M. H. Mulry (Stany Zjednoczone), M. P. Singh (Kanada), W. L. Schaible (Stany Zjednoczone) i M. D. Traglia (Włochy).

Na sześciu sesjach przedstawiono 30 referatów (12 zamówionych referatów, w tym 3 z Polski oraz 18 zgłoszonych, w tym 5 z Polski). Materiały z konferencji opublikowano w dwóch tomach⁹. Sesjom przewodniczyli profesorowie:

⁹ Kalton G., Kordos J., Platek R., *Small Area Statistics and Survey Designs*, vol. I: *Invited Papers*, vol. II: *Contributed Papers and Panel Discussion*, Central Statistical Office, Warsaw 1993.

W. Sadowski, B. Górecki, T. Walczak, J. Kordos, A. Kurzynowski i R. Zasepa. Sesja VII konferencji była poświęcona dyskusji panelowej, którą prowadził dr R. Platek. W panelu wzięli udział G. Kalton (Stany Zjednoczone) i J. Kordos. Niektóre referaty opublikowano w „Statistics in Transition”¹⁰.

The Round Table on Fundamental Principles of Official Statistics and Related Legal and Deontological Aspects in the Transition Countries, Jachranka, 27—29 IX 1993 (*Konferencja okrągłego stołu o fundamentalnych zasadach statystyki oficjalnej i dotyczących legalnych i deontologicznych aspektów w krajach będących w okresie transformacji systemowej*)

Konferencję zorganizował GUS z inicjatywy ONZ, MIS i Eurostatu, z aktywnym poparciem PTS. Na wstępie przedstawił swoje uwagi Dyrektor Generalny Eurostatu Yves Franchet, a konferencję prowadził dr hab. Józef Oleński, prezes GUS.

W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele urzędów statystycznych z krajów europejskich, osoby referujące to: dr C. Malaguerra, dyrektor Federalnego Urzędu Statystycznego Szwajcarii, prof. T. Walczak, J. L. Bodin z INSEE, W. F. M. de Vries z Niderlandów, R. Adieu, Inspektor Generalny INSEE, G. Vukovich z Węgier oraz Ch. Engelage z Eurostatu. Wyniki konferencji zostały opublikowane w specjalnym wydaniu „Statistics in Transition”¹¹.

Measuring Poverty in the Countries in Transition: The Case Study of Poland, June 1994, Warsaw (*Pomiar ubóstwa w krajach będących w okresie transformacji: przypadek Polski*)

Na konferencji przedstawiono wyniki prac badawczych prowadzonych przez zespół naukowy z SGH (prof. A. Szulc i dr J. Podgórski) oraz zespół naukowców z Sieny (prof. A. Lemmi, prof. C. Dagum, dr A. Chilosi). Wyniki konferencji zostały opublikowane w „Special Issue” w „Statistics in Transition”¹².

Workshop on Implementation of SNA/ESA in Transition Countries, Jachranka, near Warsaw, 21—25 November 1994 (*Warsztaty nt. wykonania systemu SNA/ESA w krajach będących w okresie transformacji*)

Spotkanie zostało zorganizowane przez Eurostat we współpracy z GUS. Uczestniczyło w nim ok. 70 osób. Byli to przedstawiciele Eurostatu, niektórych urzędów statystycznych krajów Unii Europejskiej (Austrii, Francji, RFN,

¹⁰ „Statistics in Transition”, vol. 1, No. 6, 1994, autorzy artykułów: W. L. Schaible and R. J. Casady; D. A. Marker and J. Waksberg; M. H. Mulry and B. D. Spencer; J. Kordos.

¹¹ „Statistics in Transition” (1994), *The Round Table on Fundamental Principles of Official Statistics and Related Legal and Deontological Aspects in the Transition Countries*, vol. 1, No. 3.

¹² „Statistics in Transition” (1994), *Measuring Poverty in the Countries in Transition: The Case Study of Poland*, vol. 1, No. 5.

Włoch i Niderlandów), OECD i ECE. W spotkaniu wzięli udział również przedstawiciele z krajów będących w okresie transformacji polityczno-ekonomicznej: Bułgarii, Republiki Czeskiej, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Węgier i Polski.

Odbyły się trzy sesje plenarne, które dotyczyły:

- stanu wykonania SNA/ESA w krajach będących w okresie transformacji;
- omawiania raportów z sesji równoległych;
- programu przyszłej pracy.

A także pięć równoległych sesji, na których omawiano:

- przepływy towarów międzygałęziowych;
- rachunki sektorowe; rachunki niefinansowe;
- ocenę konsumpcji w badaniach gospodarstw domowych;
- ukrytą ekonomię;
- deficyty i długi rządowe.

Wyniki spotkania opublikowano w „Statistics in Transition”¹³.

International Conference in Memory of the Hundredth Anniversary of the Birth of Jerzy Neyman, Jachranka, near Warsaw, 25—26 November 1994
(*Międzynarodowa Konferencja dla upamiętnienia setnej rocznicy urodzin Jerzego Neymana*)

Konferencję zorganizowali GUS, RG PTS oraz Polskie Towarzystwo Matematyczne. Komitet organizacyjny konferencji tworzyli: Cz. Domański, K. Goebel, W. Klonecki, J. Kordos, J. Oleński, C. Ryll-Nardzewski, K. Urbanik i A. Weron.

Konferencję otworzył prezes GUS J. Oleński. Pierwszą sesję plenarną prowadził prof. W. Klonecki, który przedstawił „drzewo genealogiczne” rodziny Neymanów, a następnie omówił rozwój kariery naukowej Profesora. W drugim referacie prof. W. Buhler z Niemiec (jeden z Jego studentów) przedstawił działalność naukową Profesora i współpracę ze sławnymi ośrodkami naukowymi w Europie i Ameryce Północnej (*Scientific activity of Jerzy Neyman and his cooperation with famous scientific centers in Europe and North America*).

W kolejnym referacie prof. S. E. Fienberg (Stany Zjednoczone) podkreślił pionierską rolę Neymana w tworzeniu podstaw statystyki matematycznej, a nawet statystyki w ogóle (*Experiment design, sampling, their interrelations, and their influence*). Opisał również Jego wkład w tworzenie idei przedziałów ufności i optymalnej lokalizacji próby w warstwach.

Referat prof. W. Krywickiego, w którym wspomina swoje lata studenckie w okresie 1923—1928 (*Memories of my student years at the University of War-*

¹³„Statistics in Transition” (1995), vol. 2, No. 3, *Workshop on Implementation of SNA/ESA in Transition Countries*.

saw in the years 1923—1928) odczytał prof. L. Gajek. W następnym referacie prof. G. Kallianpur (Stany Zjednoczone) opisał atmosferę panującą w zespole współpracującym z Profesorem. Z tych wspomnień wynika, że J. Neyman był człowiekiem wiele wymagającym od swych współpracowników, ale był dowcipny i lubiący spotkania towarzyskie (*He contributed to this atmosphere of memories with his impressions illustrating the personality of Jerzy Neyman*).

Sesję plenarną zakończył referat J. Kordosa nt. wkładu Profesora w rozwój teorii i praktyki badań reprezentacyjnych (*Neyman contributions to the theory and practice of sampling methods, the Polish connections*). Referat ten miał przygotować prof. R. Zasepa, bliski współpracownik Neymana, który studiował w Berkeley. Profesor R. Zasepa zmarł 7 sierpnia 1994 r., więc przejąłem jego pracę, w której podkreśliłem także wkład prof. R. Zasepy w rozwój badań reprezentacyjnych w Polsce.

Następnie odbyły się cztery sesje zwykłe. Pierwszą prowadził prof. T. Lewin (Politechnika Wrocławska) nt. asymptotycznej teorii testów (*Asymptotic Theory of Tests*). Drugiej sesji przewodnił J. Kordos, dotyczyła rozwoju idei Neymana w różnych dziedzinach (*Development of Neyman's Ideas in Different Fields*). Wystąpiło w niej siedmiu referentów, w tym pięciu profesorów z Polski: Z. Czerwiński, T. Marszałkowicz, Z. Hellwig (referat wygłaszał J. Wawrzynek), A. Plucińska i R. Zieliński. Sesja czwarta obejmowała ubezpieczenia i statystykę finansową (*Insurance and Financial Statistics*), prowadził ją prof. A. Weron z Politechniki Wrocławskiej. Przedstawiono wówczas 3 referaty, w tym jeden z Polski, który wygłosił prof. T. Rolski z Uniwersytetu Wrocławskiego. Ostatnia sesja dotyczyła rozwoju (*Recent Development*), prowadzącym był prof. W. Klonecki z Politechniki Wrocławskiej. Przedstawiono 5 referatów, w tym dwa z Polski, a referentami byli prof. J. Gajek z Uniwersytetu Łódzkiego i prof. K. Szajkowski z Politechniki Wrocławskiej. Niektóre referaty opublikowano w czasopiśmie „Probability and Mathematical Statistics”¹⁴.

Methodological Issues of Time Use Surveys: Designs and Analysis, Jachranka, 31 V—2 VI 1995 (*Metodologiczne problemy badania wykorzystania czasu: planowanie i analiza*)

Organizatorem konferencji był GUS, przy współpracy Eurostatu oraz International Association for the Time Use Surveys (IATUR). Komitetem programowym kierował prof. Andrew S. Harvey z Kanady (przewodniczący IATUR), a w jego skład wchodził: dr Lucjan Adamczuk (GUS), prof. Bogdan H. Jung (SGH), prof. J. Kordos (GUS), prof. E. Wnuk-Lipiński (Instytut Nauk Politycznych PAN).

¹⁴ Klonecki W. (1995), *Jerzy Neyman (1894—1981), Dedicated to the memory of Jerzy Neyman*, Probability Mathematical Statistics, vol. 15.

Komitetem organizacyjnym kierował J. Kordos (GUS), a z BBiAS brał udział mgr W. W. Łagodziński.

W konferencji wzięło udział 49 osób z 22 krajów oraz Eurostatu, OECD i Banku Światowego. Wygłoszono 22 referaty, w tym 4 z Polski. Wyniki konferencji opublikowano w specjalnej monografii oraz w „Statistics in Transition”¹⁵.

Dwie następne konferencje zostały zorganizowane przez katedry statystyczne wyższych uczelni, a PTS występowało jako jednostka sponsorująca lub towarzysząca.

Multivariate Statistical Analysis MSA (Wielowymiarowa Analiza Statystyczna WAS)

Są to międzynarodowe konferencje organizowane co roku przez Katedrę Metod Statystycznych Uniwersytetu Łódzkiego. Ostatnia, XXX konferencja odbyła się 7—9 listopada 2011 r. w Łodzi. Wyniki konferencji opublikowano w czasopiśmie „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica”. Raporty z tych spotkań wielokrotnie publikowano w „Statistics in Transition”.

Survey Sampling in Economic and Social Research (Metoda reprezentacyjna w badaniach ekonomiczno-społecznych)

Są to międzynarodowe konferencje organizowane przez Katedrę Statystyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach z udziałem Uniwersytetu Łódzkiego i PTS. Dotychczas zorganizowano 7 spotkań, PTS sponsorowało tylko konferencję w 2008 r. Warto tu wymienić publikację z konferencji przebiegającej w 2009 r., edytowaną przez Janusza Wywiła i Wojciecha Gamrotą, pt. *Survey Sampling Methods in Economic and Social Research*, która omawia wiele interesujących problemów. Ostatnia, VII konferencja odbyła się 18—20 września 2011 r. w Katowicach.

XXVI European Meeting of Statisticians (XXVI Spotkanie Statystyków Europejskich)

Zebranie odbyło się w Toruniu 24—28 lipca 2006 r. PTS przyjęło honorowy patronat nad tym spotkaniem. Komitetowi Programowemu przewodniczył prof. Herold Dehling, z kolei Komitetem Organizacyjnym kierował prof. Adam Jakubowski. W konferencji uczestniczyło ok. 280 statystyków. Odbyła się też specjalna sesja poświęcona historii PTS.

¹⁵ „Statistics in Transition” (1995), vol. 2, No. 4, „Special Issue”: Time Use Survey: A. Methodology; B. Macro Applications; C. Micro Applications.

„STATISTICS IN TRANSITION” I „STATISTICS IN TRANSITION — NEW SERIES” — GENEZA, ZNACZENIE DLA WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ I PROMOCJI POLSKIEJ STATYSTYKI

W okresie mojej wieloletniej pracy za granicą w charakterze eksperta statystycznego oraz uczestnika konferencji międzynarodowych odnosiłem wrażenie, że wiele zagadnień metodologicznych oraz aplikacyjnych publikowanych jedynie w czasopiśmie polskich, ograniczało ich poznanie przez międzynarodową społeczność statystyczną. Możliwość wydawania przez PTS periodyku statystycznego w języku angielskim była wielokrotnie dyskutowana. Doszliśmy do wniosku, że czasopismo takie powinno być wydawane, aby zaistnieć wśród międzynarodowej społeczności statystycznej. W kwietniu 1991 r. RG PTS powołała roboczy Komitet Wydawniczy pod przewodnictwem prof. Aleksandra Zeliasia, który miał za zadanie przygotować projekt nowego czasopisma. Początkowo jako tytuł roboczy przyjęto „The Polish Statistician”¹⁶. Były też inne propozycje, jednak zwyciężyła koncepcja międzynarodowego czasopisma statystycznego, w którym mogliby publikować statystycy z różnych krajów.

Ostateczną nazwę ustalono w październiku 1992 r., w trakcie konferencji międzynarodowej nt. statystyki małych obszarów. Problem ten był omawiany z kilkoma statystykami zagranicznymi, ale głównymi doradcami byli prof. G. Kalton i dr R. Platek. Uznano, że odpowiedni tytuł czasopisma to „Statistics in Transition”. Chodziło tu o stworzenie czasopisma mającego służyć głównie krajom będącym w okresie transformacji systemowej, a ponadto statystyka jest zawsze w pewnym sensie „in transition”.

RG PTS powierzyła mi kierowanie czasopiśmem. Na pełnienie funkcji moich zastępców wyrazili zgodę prof. Tomasz Panek i prof. Adam Szulc. Następnie należało wybrać odpowiednich współpracowników z Polski i z zagranicy. Zostali nimi statystycy z Belgii, Indii, Japonii, Kanady, Meksyku, Niemiec, Stanów Zjednoczonych, W. Brytanii i Włoch, a także z krajów będących w okresie transformacji (Bułgarii, Litwy, Łotwy, Estonii, Republiki Czeskiej, Rosji, Rumunii, Słowacji i Ukrainy). Ułatwiła mi to ponad ośmioletnia praca za granicą, jak również udział w różnych konferencjach międzynarodowych oraz moja współpraca z wieloma znakomitymi statystykami. Nie miałem doświadczenia w wydawaniu tak poważnego czasopisma, ale znacznej pomocy udzielili mi w pierwszych latach dr L. Lyberg ze Szwecji, redaktor naczelny „Official Statistics” oraz dr M. P. Singh z Kanady, redaktor naczelny „Survey Methodology”, a także dr R. Platek.

Pierwsza wersja czasopisma pt. „Statistics in Transition” (SIT) ukazywała się w latach 1993—2006 dwa razy w roku, ale często publikowane były dodatkowo „wydania specjalne”. Czasopismo stanowiło forum wymiany poglądów i do-

¹⁶ Wywiad z prof. drem hab. Janem Kordosem (PTS) przeprowadzony przez Andrzeja Jopkiewicza, „Biuletyn Informacyjny RG PTS”, nr 11, 1994.

świadczeń w różnych dziedzinach statystyki, z początku głównie krajów będących w okresie transformacji. Stopniowo zakres zainteresowań rozszerzano o nowe zastosowania metod statystycznych. Przygotowywano też nową serię czasopisma — „Statistics in Transition — new series” (SIT-ns), której publikację rozpoczęto w 2007 r. w elektronicznej wersji i jako czasopismo PTS publikowane przez GUS. Ustalono, że czasopismo powinno być publikowane trzy razy w roku (kwiecień, sierpień, grudzień).

„SIT-ns” przyjął zasadę szerszego zainteresowania w zakresie zastosowania metod statystycznych, nauczania statystyki i jej rozwoju. Redagowanie czasopisma zakończyłem w 2007 r. Nadal uważnie śledzę jego rozwój i w miarę moich możliwości służę pomocą.

W roku 2012 przypada setna rocznica powstania PTS, ale także mija dwadzieścia lat wydawania jego czasopisma. W ciągu tych lat opublikowano pięć specjalnych wydań dotyczących statystyki małych obszarów, wiele artykułów poświęconych badaniom reprezentacyjnym prowadzonym w różnych krajach, metodologii badań gospodarstw domowych, jakości danych, metodologii spisu ludności w 2002 r. Pojawiły się również opracowania na temat różnych aspektów statystycznych występujących w krajach będących w okresie transformacji. Opublikowano wiele materiałów z konferencji międzynarodowych. Statystyka polska zaistniała na arenie międzynarodowej, a także umożliwiono prezentację jej osiągnięć statystykom z innych krajów.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I MIĘDZYNARODOWA CZŁONKÓW PTS

Przedstawienie szczegółowej działalności naukowej i międzynarodowej PTS wymagałoby opracowania specjalnej monografii, obejmującej różne aspekty teoretyczne i zastosowanie praktyczne. Obecnie jest to niemożliwe. Zdecydowałem się na przedstawienie wkładu w rozwój statystyki i współpracę międzynarodową czterech naukowców najbardziej zasłużonych:

- prof. Jerzego Neymana — statystyka światowej sławy, którego działalność naukowa wspierała PTS w różnych okresach;
- prof. Jana Czekanowskiego — znakomitego uczonego, antropologa, autora pierwszego podręcznika statystyki opublikowanego w 1913 r., wiceprezesa Towarzystwa dwóch kadencji, przewodniczącego walnych zgromadzeń w 1937 r. i 1949 r., członka Rady Głównej PTS w latach 1947 i 1949;
- prof. Jana Piekalkiewicza — wybitnego ekonomistę, statystyka i ekonometryka, a także polityka. Profesor uważany był za wybitnego specjalistę statystyki ekonomicznej, bankowości oraz pioniera interpretacji wyników badań reprezentacyjnych. Profesor Piekalkiewicz od września 1942 r. do lutego 1943 r. był Delegatem Rządu Londyńskiego na Kraj;
- dra Jana Wiśniewskiego — młodego, utalentowanego statystyka i ekonometryka, autora wartościowych prac statystycznych, zaangażowanego w działalność Towarzystwa i współpracę międzynarodową.

Prof. Jerzy Neyman

Profesor Jerzy Neyman był współtwórcą współczesnej statystyki matematycznej. W jednej z pierwszych prac zajmował się zagadnieniami należytego zaplanowania badań warstwowych i opracował metody optymalnych schematów warstwowego losowania¹⁷. Jego teoria przedziałów ufności stanowi punkt przełomowy w zakresie podstaw zastosowania rachunku prawdopodobieństwa do statystyki. Teoria ta pozwoliła na unikanie poważnych trudności teoretycznych i praktycznych związanych z zastosowaniem twierdzenia i postulatu Bayesa. Teoria sprawdzenia hipotez, której współautorem jest Profesor, stanowi fundament teoretyczny zastosowania statystyki matematycznej w różnych dziedzinach¹⁸. Mniej znaną monografią jest praca poświęcona statystyce ubezpieczalni chorobowych opublikowana w 1934 r.¹⁹ Przedstawia tam stan statystyki ubezpieczalni chorobowych w Anglii, Niemczech i Polsce oraz dokonuje interesujących porównań.

Twórczość naukowa J. Neymana jest znana, stanowi wyjątkową pozycję ze względu zarówno na ogromną różnorodność problemów stanowiących przedmiot jego zainteresowań, jak również wagę tych problemów. Rozwiązywał je tworząc nowe teorie, m.in. wnioskowania statystycznego, które ciągle się rozwijają i inspirują nowe rzesze statystyków.

J. Neyman wielokrotnie występował na zebraniach PTS omawiając wyniki prac badawczych, które następnie były publikowane. Znaczną rolę odegrał Profesor w czasie wizyt w Polsce po II wojnie światowej²⁰. W latach 1950 i 1958 udzielał konsultacji GUS w zakresie zastosowania metody reprezentacyjnej w badaniach statystycznych (Fisz, 1950; Zasepa, 1958)²¹. Konsultacje te w istotny sposób oddziaływały na rozwój badań reprezentacyjnych w Polsce po II wojnie światowej. W literaturze anglojęzycznej podawane jest, że prof. J. Neyman nie zajmował się zagadnieniami badań reprezentacyjnych po 1938 r., co nie jest

¹⁷ Neyman J. (1933), *Zarys teorii i praktyki badania struktury ludności metodą reprezentacyjną*, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa; Neyman J. (1934), *On the Two Different Aspects of the Representative Method: The Method of Stratified Sampling and the Method of Purposive Selection (with discussion)*, „Journal of the Royal Statistical Society”, No. 97.

¹⁸ Bartoszyński R. (1978), *Some thoughts about Jerzy Neyman*, [w:] *Proceedings, Six International Conference, Wisla (Poland)*, Lecture Notes in Statist, Springer; Klonecki W. (1995), *Jerzy Neyman (1894–1981): Dedicated to the memory of Jerzy Neyman*, „Probability Mathematical Statistics”, vol. 15.

¹⁹ Neyman J. (1934), *Statystyka ubezpieczalni chorobowych w Anglii, Niemczech i Polsce*, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa.

²⁰ Bartoszyński R., Klonecki W. (1977), *Some thoughts about the contribution of Jerzy Neyman to statistics*, [in:] *Proceedings of the Symposium to Honour Jerzy Neyman*, PWN-Polish Scientific Publishers, Warszawa.

²¹ Fisz M. (1950), *Konsultacje prof. Neymana i wnioski z nich wypływające*, „Studia i Prace Statystyczne”, nr 3 i 4; Zasepa R. (1958), *Problematyka badań reprezentacyjnych GUS w świetle konsultacji z prof. J. Neymanem*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 6.

zgodne ze stanem faktycznym²². Brałem udział w konsultacjach z prof. J. Neymanem w 1958 r. i swoje refleksje z tych spotkań przedstawiłem w 2011 r. w publikacji²³.

W pierwszych artykułach opublikowanych w latach 1923—1925 Profesor używał przydomka „Spława”, co wyjaśnił następująco²⁴: *w Charkowie byłem znany jako Juri Czesławowicz Neyman. Po powrocie do Polski w 1920 r. była wtedy moda dodawania przydomka do nazwisk, gdy ktoś je posiadał*. Dlatego w artykułach opublikowanych w latach 1923—1925 dodawany był przydomek „Spława”. W późniejszych pracach Profesor pomijał ten przydomek i używał tylko: Jerzy Neyman lub J. Neyman. Uważam, że cytowanie prac Profesora wydanych po 1925 r. z przydomkiem „Spława” jest niezgodne z Jego życzeniem.

Trzeba stwierdzić, że prace J. Neymana dotyczące zastosowania metod statystycznych do rozwiązywania problemów praktycznych były bardzo intensywne. Traktował on problemy praktyczne jako źródło inspiracji do teoretycznych rozważań statystycznych. Miał zdolność wizualizacji zjawiska poza danymi i budował model mechanizmu, który tworzy dane zjawisko. Mógł wyrazić ten model w wyrażeniach matematycznych, aby tworzyć nowe rozkłady prawdopodobieństwa lub nowe modele stochastyczne. Tylko wtedy mógł znaleźć odpowiednie metody statystyczne, aby analizować dostępne dane.

Prof. Jan Czekanowski

Jego działalność naukową, wszechstronność wiedzy i zainteresowań ilustruje bibliografia obejmująca ponad 500 opublikowanych pozycji. Te dzieła dotyczą problematyki antropologicznej, etnologicznej, a także metodologicznej. Ogromny dorobek naukowy Profesora, a także Jego udział w kongresach światowych sprawiły, że był w nauce postacią dostojną i popularną.

Z podanego syntetycznie przeglądu działalności naukowej PTS wynika, że J. Czekanowski odegrał wybitną rolę na różnych etapach działalności Towarzystwa. Był dwukrotnie wiceprezesem PTS, w latach 1937 i 1939, przewodniczył walnym zgromadzeniom w latach 1937 i 1949, a także był w składzie RG PTS w latach 1947 i 1949. Profesor Czekanowski jest autorem pierwszego podręcznika statystyki, wydanego w 1913 r., pt. *Zarys metod statystycznych w zastosowaniu do antropologii*. Książkę tę wydano w serii „Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego — III Wydział Nauk Matematycznych i Przyrodniczych”.

Książka składa się z sześciu rozdziałów. We wstępie J. Czekanowski omawia zagadnienia i materiały dotyczące antropologii, ale mające bardziej ogólny cha-

²² Fienberg S. E., Tanur J. M. (1996), *Reconsidering the Fundamental Contributions of Fisher and Neyman on Experimentation and Sampling*, „International Statistical Review”, vol. 64.

²³ Kordos J. (2011), *Professor Jerzy Neyman — some reflections*, „Lithuanian Journal of Statistics”, vol. 50.

²⁴ Reid C. (1982), *Neyman — from Life*, Springer, New York.

rakter. W rozdziale I omawia metodę szeregów, przedstawia: szereg indywidualny, szereg liczebności, metody porównywania, wieloboki liczebności, porównywanie szeregów metodą wieloboków, badanie doboru naturalnego oraz porównywanie parametrów.

Rozdział II poświęcony jest charakterystyce liczbowej szeregów, przedstawia: różnice subiektywne, charakterystykę liczbową, średnią typologiczną, średnią arytmetyczną i ich uproszczone obliczanie, wielkość modalną, odchylenia: przeciętne, średnie i prawdopodobne, średnie potęgowe, wskaźnik zmienności, wskaźnik asymetrii i funkcje krytyczne, obliczanie charakterystyki liczbowej oraz jej zestawienia.

Rozdział III dotyczy wyrównania szeregów. Autor rozpoczyna od szeregu binominalnego oraz określenia jego parametrów i rozważa trudności związane z porównaniami, dalej przedstawia wyrównanie szeregów za pomocą krzywej normalnej, a następnie rozważa obliczanie parametrów dla siedmiu typów krzywej Pearsona oraz porównania szeregów liczebności z krzywymi.

Rozdział IV przedstawia ujmowanie współzależności (chodzi tu o badanie współzależności cech), rozpoczyna od tablicy korelacyjnej i linii regresji oraz jej pochylenia, a następnie omawia współczynnik współzależności i jego obliczenia. Następnie przedstawia stosunek współzależności oraz równanie linii regresji, a także różne zależności, uwzględniając współzależność złudną i ograniczoną, twierdzenie Spearmana, współzależność wieloraką oraz metody obliczeniowe.

W rozdziale V uwzględnione są metody analizy antropologicznej, metody wcześniej przedstawione w poprzednich rozdziałach znajdują tu zastosowanie w analizach antropologicznych. Ten rozdział kończy omówienie analizy statystycznej w ściślejszym tego słowa znaczeniu.

Bardzo ważny jest rozdział VI, który dotyczy oceny wyników badania, przedstawia: błąd prawdopodobny, a także błędy prawdopodobne charakterystyki liczbowej, mierników współzależności, współczynnika regresji i wielkości z niego obliczonych, a dalej błąd prawdopodobny różnicy oraz prawdopodobieństwo wyników poszczególnych, średniej arytmetycznej małej serii różnic oraz odchyłeń skrajnych. Zakończenie zawiera ustosunkowanie się do ogłaszania materiałów surowych oraz stopnie opracowania antropologicznego. Aneks zawiera tablice pomocnicze niezbędne w analizach statystycznych.

J. Czekanowski wprowadził nowe metody opisu i analizy, jak np. metoda diagraficzna różnic i podobieństw oraz prawo antropologicznej średniej arytmetycznej²⁵. Matematycy wrocławscy dokonali ulepszeń zastępując diagram Czekanowskiego dendrytem tzw. „taksonomii wrocławskiej”.

Autorzy obszernego opracowania poświęconego historii antropologii w Polsce piszą²⁶: *Czekanowski był uczonym w dawnym, wielkim, profesorskim stylu;*

²⁵ *Słownik biograficzny statystyków polskich* (1998), GUS i PTS, Warszawa.

²⁶ Bielicki T., Krupiński T., Strzałko J. (1987), *Historia antropologii w Polsce*, „Przegląd Antropologiczny”, t. 53, z. 1 i 2, Poznań.

mędrce uwielnianym przez niektórych, podziwianym przez wielu i niecierpianym przez kilku. Ten wysoki, okazale zbudowany mężczyzna o przenikliwym spojrzeniu bładoniebieskich oczu, z nieodłącznym papierosem przyklejonym do kącika ust, bywał zwodniczo uprzejmy i „miękki” w obejściu, ale jednocześnie cięty w języku i zjadliwy w polemikach i dyskusjach. Był poliglotą, władcą, oprócz ojczystej polszczyzny, nieskazitelnym niemieckim, francuskim i rosyjskim, umiejącym też swobodnie konwersować po angielsku, włosku i czesku.

Miałem możliwość, jako student, spotkać kilkakrotnie prof. Czekanowskiego w latach 1953—1955 na seminariach naukowych nt. zastosowań matematyki prowadzonych przez prof. Hugo Steinhausa w Instytucie Matematycznym PAN we Wrocławiu. Dużo wiedzieliśmy o działalności Profesora, ale bezpośredni kontakt był wyjątkowym przeżyciem. Profesor był niezwykle aktywny, pełen pomysłów, wspierał radami, ale niekiedy był ostry w dyskusjach naukowych. Interpretowaliśmy reakcję Profesora spowodowaną tym, że ktoś pomylił naukę z kabałą.

Prof. Jan Piekalkiewicz

Jest autorem ponad 50 prac ze statystyki, ekonometrii i bankowości. Ceniony szczególnie za opracowanie nt. sprawozdania z badań składu ludności robotniczej w Polsce metodą reprezentacyjną na podstawie spisu ludności z 1931 r.²⁷ Pozycja ta wyróżnia się znakomitą prezentacją i interpretacją wyników uzyskanych metodą reprezentacyjną i jest ściśle związana z publikacją J. Neymana z 1933 r.²⁸ Publikację tę często wykorzystywałem w swojej pracy naukowo-badawczej.

Profesor aktywnie działał w PTS w latach 1920—1939, brał udział w zebraniach naukowych MIS w 1923 r. i 1929 r., często występował na zebraniach naukowych PTS, a w 1938 r. wchodził w skład Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Statystycznego”. W latach 20. XX w. pracował w GUS i brał aktywny udział w przygotowaniu i przeprowadzeniu spisu ludności w 1921 r. W latach 1923 i 1924 był profesorem Uniwersytetu we Lwowie, a w latach 1924—1939 profesorem Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie. W 1927 r. został członkiem MIS, współpracował z Komisją Statystyczną Ligi Narodów (od 1923 r.), a także z wieloma polskimi bankami. W czasie II wojny światowej działał w ruchu oporu. Od września 1942 r. do lutego 1943 r. był Delegatem Rządu Londyńskiego na Kraj. Został aresztowany przez gestapo i po okrutnym śledztwie w czerwcu 1943 r. zamordowany na Pawiaku w Warszawie.

²⁷ Piekalkiewicz J. (1934), *Sprawozdanie z badań składu ludności robotniczej w Polsce metodą reprezentacyjną na podstawie spisu ludności z 9 XII 1931 r.*, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa.

²⁸ Neyman J. (1933), *Zarys teorii i praktyki badania struktury ludności metodą reprezentacyjną*, Instytut Spraw Społecznych, Warszawa.

Utalentowany statystyk i ekonometryk, aktywnie działał w PTS w latach 30. XX w. W 1937 r. wszedł do RG PTS oraz działał w Komitecie Redakcyjnym „Przeglądu Statystycznego” jako sekretarz. Wielokrotnie omawiał wyniki swoich prac badawczych na zebraniach naukowych PTS i brał aktywny udział w debatach naukowych. Znane są Jego prace naukowe, a szczególnie jego monografia nt. rozkładu dochodów według wysokości w 1929 r.²⁹, artykuł nt. krzywej logarytmiczno-normalnej³⁰, a także analizy wskaźników produkcji przemysłowej w Polsce³¹. Z Jego dorobku korzystałem w mojej pracy naukowo-badawczej. Jednak pełny wykaz Jego publikacji nie jest znany, gdyż wydawał je w różnych czasopismach zagranicznych.

Warto zwrócić uwagę na opracowanie, które powstało niejako na marginesie właściwej twórczości naukowej dra J. Wiśniewskiego. Chodzi o opracowanie cyklu artykułów o właściwych sposobach interpretowania danych statystycznych w celu spopularyzowania wiedzy statystycznej wśród szerszych warstw społeczeństwa. W tej sprawie redakcja „Wiedzy i Życia” zwróciła się do dra J. Wiśniewskiego. Artykuły autorstwa J. Wiśniewskiego ukazały się w numerach 11 i 12 periodyku z 1937 r. pt. *Jak należy korzystać z danych statystycznych?*

Jeden z wydawców uzyskał pozwolenie na wykorzystanie tych artykułów do użytku szkolnego. Druk tej publikacji zakończono przed wybuchem II wojny światowej, jednak nie znalazła się na rynku wydawniczym ze względów politycznych. Niestety cały nakład spłonął w powstaniu warszawskim. Praca ta została wydana dopiero w 1948 r. w serii „Biblioteka Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego”, pt. *Jak korzystać z danych statystycznych?*³². W przedmowie prof. J. Zagórski tak wspominał dra J. Wiśniewskiego: *Autor niniejszej pracy dr Jan Wiśniewski, docent Szkoły Głównej Handlowej, długoletni współpracownik naukowy Instytutu Badania Koniunktur i Cen, zmobilizowany w roku 1939, zginął bez wieści. Był to jeden z najwybitniejszych statystyków młodszego pokolenia nie tylko w skali krajowej, lecz również w skali europejskiej, dał się poznać za granicą przez aktywny udział w międzynarodowych zjazdach i przez publikację licznych prac w czasopismach zagranicznych. Bogata, pomimo stosunkowo młodego wieku autora, spuścizna naukowa dra Wiśniewskiego jest w znacznej mierze rozproszona po różnych czasopismach. Jest rzeczą doniosłej wagi dla nauki polskiej, aby prace te zostały zebrane w jednym wydawnictwie.*

²⁹ Wiśniewski J. (1934), *Rozkład dochodów według wysokości w r. 1929*, Instytut Badania Koniunktur i Cen, t. 3, Warszawa.

³⁰ Wiśniewski J. (1934), *Krzywa logarytmiczno-normalna i jej zastosowanie*, „Kwartalnik Statystyczny”, t. XI, z. 2.

³¹ Wiśniewski J. (1938), *Wskaźniki produkcji przemysłowej w Polsce*, „Przegląd Statystyczny”, nr 3 i 4, t. I.

³² Wiśniewski J. (1948), *Jak korzystać z danych statystycznych?*, „Biblioteka Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego”, t. 5, Warszawa-Lódź.

Publikacja zawiera następujące zagadnienia: jak interpretować tablice statystyczne; co to jest dochodzenie statystyczne (chodzi tu o badanie statystyczne); na czym polega opracowanie wyników dochodzeń statystycznych; w jaki sposób obliczać i interpretować stosunki, odsetki, wskaźniki; jak dokonywać porównalności danych statystycznych; jak interpretować zależności statystyczne i przyczynowe; jak uzyskiwać i interpretować szacunki statystyczne; wyjaśnia: co to jest dochód społeczny (chodzi tu o dochód narodowy); jak szacować dochód społeczny, przedwojenny dochód społeczny Polski; praktyczne znaczenie badań dochodu społecznego. Ponadto wprowadza czytelnika w to, co należy czytać. Podaje też rozwiązania zadań. Publikacja była zatwierdzona do użytku szkolnego.

Po II wojnie światowej prof. W. Sadowski podjął się napisania książki, która przeciętnemu czytelnikowi³³ ułatwia racjonalne poruszanie się w gąszczu danych statystycznych. Warto przy tej okazji przypomnieć, że prof. W. Sadowski był prezesem GUS w latach 1980—1989 oraz wieloletnim rektorem SGPiS, autorem wielu podręczników akademickich ze statystyki matematycznej, ekonometrii oraz teorii podejmowania decyzji³⁴.

prof. dr hab. Jan Kordos — Wyższa Szkoła Menadżerska w Warszawie

SUMMARY

The Author describes forms of international cooperation in the years 1912—2011 of the Polish Statistical Association (PTS). In the first period of activity, the main form of cooperation was the participation of PTS members in the congresses of the International Statistical Institute and the Econometric Society. After 1989, the PTS organized and sponsored international conferences and scientific seminars in Poland. Particular attention is devoted to four statisticians, who played a prominent role in international activities and the development of the Society as well as Polish statistics, i.e. Professors Jerzy Neyman, Jan Piekalkiewicz and Jan Czekanowski and also to dr. Jan Wiśniewski. The study highlighted the role of a magazine published in English, "Statistics in Transition" (later "Statistics in Transition — new series") in PTS international cooperation.

³³ Sadowski W. (1987), *Statystyka na co dzień*, PWE, Warszawa.

³⁴ Podgórska M., Welfe A. (2010), *Wiesław Sadowski — wspomnienie pośmiertne*, „Nauka”, nr 4.

РЕЗЮМЕ

Автор характеризует формы международного сотрудничества ПСО в 1912—2011 гг. В начале деятельности главной формой сотрудничества было участие членов ПСО в конференциях Международного статистического института и Эконометрического общества. После 1989 года ПСО было организатором, с финансовой поддержкой, международных конференций и научных семинаров в Польше. Особое внимание автор уделяет четырем статистикам, которые сыграли важную роль в международной деятельности Общества, а также в развитии польской статистики. К ним принадлежат профессора: Йежи Нейман, Ян Чекановски и Ян Пекалкевич, а также кандидат наук Ян Висьневски.

В статье была подчеркнута роль, которую играет издаваемый на английском языке журнал „Statistics in Transition” (позже „Statistics in Transition — new series”) в международном сотрудничестве ПСО.